ЗВІТ
МІЖНАРОДНА КОНФЕРЕНЦІЯ «РОМИ ЯК НЕВІД'ЄМНА ЧАСТИНА УКРАЇНИ»

Берлін, 14 червня 2023 року

arca
CENTRAL COUNCIL of German Sinti & Roma
Foundation EVZ Remembrance Responsibility Future

ПЕРЕДМОВА

Конференція «Роми як невід'ємна частина України» відбулася 13 червня 2023 року і була організована Центральною Радою німецьких сінті та ромів та Ромською молодіжною організацією «АРКА» з України в співпраці з Євангельською академією в Берліні, Товариством з допомоги народам, яким загрожує небезпека (Німеччина) та Міжнародною благодійною організацією «Ромський жіночий фонд «Чіріклі» (Україна).

Мета конференції полягала у підвищенні обізнаності щодо ситуації та потреб ромів в Україні та інформуванні про ці потреби представників урядів, посольств, міжнародних організацій та громадянського суспільства.

У вересні 2022 року Голова Центральної Ради німецьких сінті та ромів зустрівся з міністеркою закордонних справ Німеччини пані Анналеною Бербок, щоб обговорити необхідність приділення особливої уваги становищу ромів в Україні. Ми високо цінуємо підтримку, яку відтоді отримуємо від Федерального міністерства закордонних справ Німеччини.

П'ятнадцять представників ромської громади з України мали змогу взяти участь у конференції та донести свою позицію та вимоги до ширшої аудиторії представників урядів, посольств, міжнародних організацій та громадянського суспільства. Вони також мали нагоду представити програмний документ із чіткими рекомендаціями для уряду України та міжнародної спільноти, який був розроблений до початку конференції.

Конференція стала ще одним кроком у зусиллях Центральної Ради німецьких сінті та ромів у співпраці з громадянським суспільством ромів України щодо підвищення обізнаності про їхні потреби та посилення їхньої участі в процесах прийняття важливих для них рішень.

Центральна Рада німецьких сінті та ромів дуже вдячна Федеральному міністерству закордонних справ Німеччини та Фонду EVZ за підтримку цієї конференції.

Центральна Рада німецьких сінті та ромів

ВСТУП

До повномасштабного російського вторгнення в Україні проживало приблизно 400 тисяч ромів. Приблизно 100 тисяч покинули країну, серед яких переважно жінки та діти. Кількість внутрішньо переміщених осіб в Україні наразі невідома.

Від початку повномасштабного вторгнення роми, як невід'ємна частина українського суспільства, виступили разом з українським урядом проти агресора. Роми захищають країну в лавах Збройних сил України (ЗСУ), а інші підтримують боротьбу різними способами, наприклад, організовують та доставляють гуманітарну допомогу, збирають пожертви для ЗСУ чи просувають українські інтереси на міжнародному рівні.

Внесок ромів у боротьбу з російською агресією оцінили органи влади, наприклад Міністерство оборони України або ЗМІ.

Загалом спостерігається міцна єдність ромів з владою та українським суспільством, попри те, що роми зазнавали дискримінації та антиджипсізму до війни, а після початку активних бойових дій стали відомі випадки дискримінації та антиджипсізму.

Під час війни меншини знаходяться в зоні особливого ризику і часто зазнають дискримінації в доступі до допомоги та не беруться до уваги в післявоєнних планах. Тому важливо вчасно сприяти рівноправній участі ромів і вживати заходів для запобігання (подальшого) відторгнення громади після війни.

Політичні перетворення, які зараз відбуваються в Україні – як у межах передбачуваного процесу вступу до Європейського Союзу, так і в межах (запланованої) реконструкції та реабілітації України, – створюють можливості для забезпечення рівної участі ромів як невід'ємної частини українського суспільства.

Зокрема, актуальними є План відновлення України та Концепція Державної цільової національно-культурної програми «Єдність у різноманітті» на період до 2034 року, але водночас «Стратегія сприяння правам і можливостям осіб, які належать до ромської національної меншини в українському

суспільстві на період до 2030 року» має бути переглянута.

Ромські організації громадянського суспільства високо оцінюють кроки, вжиті українською владою та міжнародною спільнотою для вирішення та покращення становища ромів в Україні. Вони схвалюють те, що українська влада також цінує внесок ромів та інших меншин у захист країни від російської агресії.

Ромські організації громадянського суспільства визначають ці процеси як можливості для зміни політики та вирішення потреб ромів в Україні, але також окреслюють недоліки. Тому громадські організації спільно розробили позиційний документ та рекомендації щодо вдосконалення політики, спрямованої на вирішення потреб і проблем ромів в Україні.

Цілі конференції

Конференція об’єднує представників уряду, громадянського суспільства ромів, міжурядових організацій та організацій громадянського суспільства для обговорення шляхів включення потреб і проблем ромів у всі відповідні коротко- та довгострокові програми та плани.

Українські роми представлять свою позицію та рекомендації, але досягти рівноправної участі ромів можливо лише спільними зусиллями Уряду України, ромської громади України та міжнародних партнерів.

Порядок денний

09.00 Прибуття учасників

09.30 – 10.00 Вступне слово: Роми як невід'ємна частина суспільства України

Пан Емран Ельмазі, директор Центру документації та культури німецьких сінті та ромів
Доктор Тобіас Лінднер, державний міністр Міністерства закордонних справ Німеччини

Пан Олексій Макеєв, Надзвичайний і Повноважний Посол України у ФРН

Пані Юлія Кондур, президентка Міжнародної благодійної організації «Ромський жіночий фонд «Чіріклі» (Україна)

Доктор Фрідеріка Кріппнер, директорка Євангельської академії в Берліні

Модератор: пан Джонатан Мак, Центральна Рада німецьких сінті та ромів

10.00 – 10.15 Перерва

10.15 – 10.25 Огляд поточного положення: Роми як невід'ємна частина України :

Пан Володимир Яковенко, АРКА: Презентація щодо становища громадянського суспільства ромів

Ромське громадянське суспільство виступає за ряд рекомендацій для покращення рівності прав ромів, інклюзії та участі ромів України, включно з пріоритетом боротьби з антиджипсізмом на всіх рівнях. Ці рекомендації сприятимуть зокрема поліпшенню поточних стратегічних розробок,

таких як передбачена Державна Програма «Єдність у різноманітті», План Відновлення, нова Ромська Стратегія та програми в рамках процесу приєднання України до ЄС.

10.25 – 11.30 Панельна дискусія 1: Національна політика України та зміцнення становища ромів в Україні

Перша панель присвячена поточній ситуації в Україні та програмним розробкам, що спрямовані на поліпшення становища ромів, зокрема Державній Програмі «Єдність у різноманітті», Плану Відновлення, та новій Ромській Стратегії.

Ключова доповідь закладе основу та окреслить стан всіх напрацювань. Крім того, дискусія висвітлить потреби та запити ромського громадянського суспільства, визначить інституції, які можуть сприяти зміцненню становища ромів в Україні.

Ключова доповідь: пан Ігор Лоссовський, заступник Голови Державної служби України з етнополітики та свободи совісті

Пан Михайло Спасов, Представник Уповноваженого з рівних прав і свобод прав національних меншин політичних та релігійних поглядів (онлайн)

Пані Валентина Золотаренко, ромська медіаторка

Пані Елеонора Кулчар, голова Благодійного фонду «Благо»

Пані Євгенія Садовська, Рада Європи (онлайн)

Модератор: пан Мартін Мюлек, DG NEAR, Європейська комісія

11.30 – 11.45 Перерва на каву

11.45 – 13. 00 Панельна дискусія 2: Роми, Україна та Європейський Союз

Міжнародні інституції та організації, а також окремі країни підтримують Україну в боротьбі проти повномасштабного вторгнення Росії. Європейський Союз, Світовий банк або окремі країни, такі як Німеччина, є важливими дійовими особами, коли йде мова про просування рівноправності, інклюзії та участі ромів.

На панелі обговорюватимуть можливості підтримки ромів в Україні та їхні потреби, беручи до уваги важливість боротьби з антиромськими настроями, як зазначено в Стратегічній програмі ЄС для ромів щодо рівності, інтеграції та участі, а також досвід ромів у інших воєнних чи післявоєнних суспільствах, таких як Косово.

Ключова доповідь: пані Катаріна Матернова, заступниця Генерального директора Генерального директорату Європейської Комісії (онлайн)

Пані Тетяна Стеф'юк, керівниця секретаріату Першого заступника голови Верховної Ради України (онлайн)

Пані Ясмін Рая, заступниця керівника відділу Україна, Молдова, Чорноморське співробітництво, Федерального міністерства закордонних справ Німеччини

Пані Габріела Храбанова, директорка Мережі ERGO (онлайн)

Пан Ісак Скендері, директор «Голос ромів, ашкалі і єгиптян Косово»

Пан Юліан Кондур, Міжнародна благодійна організація «Ромський жіночий фонд «Чіріклі» (Україна): (онлайн)

Пан Мирослав Горват, міський радник Ужгорода

Модератор: пан Штефан Мюллер , Центральна Рада німецьких сінті та ромів

13.00 – 14.15 Обідня перерва

14.15 – 15.30 Панельна дискусія 3: Співпраця з громадянським суспільством

Громадянське суспільство є важливим учасником, який повинен завжди сприймати ромів як невід'ємну частину України та залучати їх до своєї діяльності. Громадянське суспільство має різними способами сприяти просуванню ромів як невід'ємну частину України.

Такі заходи можуть охоплювати різноманітні сфери та мають виходити за межі надання гуманітарної чи технічної допомоги – наскільки це необхідно.

Ключова доповідь: пані Наталі Томенко, АРКА: Очікування ромського громадянського суспільства

Пані Катерина Ріц-Ракул, голова представництва Українського інституту в Німеччині

Пані Анжеліка Бєлова, директорка Голос Ромні, Україна

Доктор Андреа Деспот, головна виконавча директорка фонду EVZ

Пані Анна Гус, керуюча директорка SODI International

Модератор: пан Джонатан Мак, Центральна Рада німецьких сінті та ромів

15.30 Підведення підсумків

Пан Стефан Мюллер, Центральна Рада німецьких сінті та ромів

15.45 – 16:15 Неформальне спілкування за кавою

ПІДСУМКИ ВИСТУПІВ ТА КЛЮЧОВИХ ОБГОВОРЕНЬ НА КОНФЕРЕНЦІЇ

Вступне слово: Роми як невід'ємна частина українського суспільства

Модератор: пан Джонатан Мак, Центральна Рада німецьких сінті та ромів

Пан Емран Ельмазі, директор Центру документації та культури німецьких сінті та ромів, який також промовляє від імені Центральної Ради німецьких сінті та ромів, відкрив конференцію. Він наголосив, що конференція є важливим кроком в діяльності обох організацій для захисту інтересів німецького уряду та Європейського Союзу, а також для підвищення усвідомлення в необхідності підтримки ромів в Україні та їхнього залучення до усіх відповідних політичних процесів.

Влітку 2022 року Центр документації відкрив гарячу лінію для ромських біженців з України, де роми можуть отримати інформацію та допомогу. У вересні 2022 року пан Романі Розе, голова Центральної Ради німецьких сінті та ромів, зустрівся з міністром закордонних справ пані Бербок для обговорення ситуації ромів в Україні, а також з іншими представниками німецького уряду, для обговорення ситуації ромських біженців в Німеччині. У грудні 2022 року Центр документації та культури німецьких сінті та ромів та Центральна Рада разом з молодіжною агенцією з адвокації ромської культури «АРКА» організували Форум громадянського суспільства ромів з України.

Ця конференція не була початком і не стане кінцем підтримки з боку обох організацій щодо ромів, які знаходяться в Україні та тих, які прибули звідти.

Доктор Тобіас Лінднер, державний міністр Федерального міністерства закордонних справ Німеччини нагадав учасникам, що вже більше року ми стикаємося з жахливими новинами про терор незаконної агресивної війни Росії проти України, і що за тиждень до конференції українці змушені були покинути свої домівки після підриву Каховської ГЕС.

Пан Лінднер зазначив, що хоча роми стали частиною європейських суспільств і протягом багатьох століть робили свій внесок, вони також стикалися з дискримінацією та невизнанням свого внеску в суспільство – в Україні та в усій Європі. Проте сінті та роми є частиною європейського суспільства. Визнання того, що роми є невід'ємною частиною європейських суспільств, боротьба проти дискримінації ромів є пріоритетом внутрішньої та зовнішньої політики Німеччини та Європейського Союзу в цілому.

Україна є частиною Європи і нашої спільноти. Німеччина підтримує євроінтеграцію України. Ключем до прогресу в процесі вступу до ЄС є виконання Копенгагенських критеріїв і, таким чином, впровадження реформ. Просування та дотримання прав ромської громади є важливим аспектом цього процесу.

Пан Олексій Макеєв, Надзвичайний і Повноважний Посол України у Федеральній республіці Німеччина привітав ініціативу та звернувся до Позиційного документу, розробленого для конференції громадянським суспільством ромів з України. Він зазначив, що був радий ознайомитись з Позиційним документом, оскільки він містить чіткі ідеї та конкретні рекомендації для уряду.
Посол також зазначив, що нещодавно зустрівся з українськими біженцями в Тюрінгії, серед яких були і представники ромів.
Наостанок він підкреслив, що тільки перемога України може дати можливість почуватися в безпеці всім громадянам України.

Пані Юлія Кондур, Президентка Міжнародної благодійної організації «Ромський жіночий фонд «Чіріклі» в Україні, наголосила, що з першого дня початку повномасштабного вторгнення ромські організації та активісти приєдналися до боротьби проти агресії та надавали допомогу ромським спільнотам. Така активна робота стала можливою завдяки попередній роботі та підтримці міжнародних партнерів.
Захист прав національних меншин, включно з ромами, є одним із пріоритетів українського уряду в світлі вступу України до Європейського Союзу, однак наразі взаємодія між ромськими організаціями та владою на місцевому та національному рівнях є недостатньою. Вона вітає зусилля України в розробці Закону про національні меншини (громади), Державної Програми щодо національних меншин та заходів щодо впровадження Ромської Стратегії 2030.
Пані Кондур підкреслила необхідність врахування потреб ромів-ВПО (внутрішньо переміщених осіб) та біженців і закликала до підтримки з боку європейських країн, гуманітарних організацій та українського уряду, а також здійснити залучення ромів, включно з жінками, до відновлення України вже зараз.

Доктор Фрідеріка Кріппнер, директорка Євангельської академії в Берліні згадала про діяльність академії в співпраці з сінті та ромами. Академія є не лише майданчиком для обміну поглядами та дискусій, вона також разом із організаціями ромів і сінті та іншими євангельськими академіями створила мережу для забезпечення рівноправної участі ромів та сітні та подолання дискримінації щодо ромів.
Вона також згадала про ситуацію ромських біженців з України в Німеччині та про ставлення до них як до громадян другого ґатунку.

Огляд поточної ситуації: Роми як невід'ємна частина України

Пан Володимир Яковенко, Голова правління «Молодіжна агенція з адвокації ромської культури «АРКА» представив Позиційний документ ромського громадянського суспільства в Україні, який був підготовлений для цієї конференції.

На початку пан Яковенко зазначив, що роми проживають на території України більше 600 років, і за цей час настільки переплелися з українцями та іншими спільнотами, що зараз важко уявити сучасну Україну без ромів. Саме тому була обрана назва конференції – «Роми як невід'ємна частина України».

Роми в Україні кожного дня доводять, що це не порожні слова: від початку повномасштабного вторгнення вони разом з українською владою протистоять агресору. Роми захищають країну в складі Збройних сил України (ЗСУ), а інші підтримують боротьбу різними способами, наприклад, організацією та доставкою гуманітарної допомоги, збором пожертв для Збройних сил чи захистом інтересів України на міжнародному рівні.

Співпраця ромів України з владою та українським суспільством загалом міцна, незважаючи на те, що роми зазнавали дискримінації та ксенофобії до війни, а також після початку повномасштабного вторгнення.
Метою цієї конференції є обговорення шляхів урахування потреб та занепокоєння ромів у всі відповідні короткострокові та довгострокові програми та плани. Він наголосив, що мета конференції полягає не в критиці України та українського уряду, а в пропозиції співпраці, оскільки ромські організації громадянського суспільства визначають можливості для зміни політики та вирішення потреб ромів в Україні, незважаючи на наявні недоліки. Тому громадські організації спільно розробили Позиційний документ з рекомендаціями щодо вдосконалення політики для вирішення потреб та проблем ромської громади в Україні.
Політичні перетворення, які зараз відбуваються в Україні, як у

межах запланованого процесу вступу до Європейського Союзу, так і як частина (запланованої) реконструкції та відновлення України, створюють можливості для забезпечення рівноправної участі ромів як невід'ємної частини українського суспільства.
Ромські організації громадянського суспільства високо оцінюють кроки, що вжиті українською владою та міжнародною спільнотою для вирішення та покращення становища ромів в Україні. Ми вітаємо той факт, що українська влада також високо цінує внесок ромів та інших меншин у захист країни від російської агресії.
Сьогодні українська влада виявляє чіткі волю й бажання почути та вирішити проблеми ромів, які раніше були недостатньо розглянуті. Навіть присутність на цьому заході представників української влади є яскравим показником.

Наприкінці він наголосив на трьох питаннях: (1) роми розуміють, що зараз усі зусилля спрямовані на перемогу України; (2) добра воля української влади та ромських організацій є недостатньою для досягнення рівної участі та залучення ромів, для цього потрібна підтримка; (3) час діє проти нас, і якщо ми не почнемо вирішувати проблеми ромів зараз, вони будуть тільки збільшуватися, як снігова куля, що котиться з гори.

Панельна дискусія 1: Національна політика України та зміцнення становища ромів в Україні

Перша панель присвячена поточній ситуації в Україні та опрацьованим програмам, що спрямовані на покращення становища ромів, зокрема Державній програмі «Єдність у різноманітті», Плану відновлення, та новій Ромській стратегії.
Основна доповідь закладає фундамент та окреслює стан всіх напрацювань. Крім того, дискусія висвітлює потреби та запити ромського громадянського суспільства, та інституції, які можуть сприяти зміцненню становища ромів в Україні.

Модератор: пан Мартін Мюлек, DG NEAR, Європейська комісія

Доповідач: пан Ігор Лоссовський, заступник Голови Державної служби України з питань національної політики та свободи совісті наголосив, що його відомство повністю обізнане про участь ромів у боротьбі з російським агресором і може підтвердити всі зазначені дії.

Відомство має три пріоритети під час війни:

1) Реформа українського законодавства з питань національних меншин

2) Ромська громада в Україні: робота над доопрацюванням та впровадженням Ромської стратегії 2030

3) Корінні народи України

Кабінет міністрів України погодив Ромську стратегію 2030, яка була розроблена ДЕСС (Державною службою України з етнополітики та свободи совісті) у співпраці з іншими органами державної влади, міжнародними організаціями, такими як Рада Європи, ОБСЄ, та із залученням ромських організацій і активістів.
Розпочато процес розробки Плану дій щодо виконання Ромської стратегії 2030. Створено 8 робочих груп, включно з експертами, представниками ромської спільноти та органами місцевого самоврядування, а також міжнародними організаціями – ООН-Жінки, Моніторингова місія ОБСЄ, ЮНІСЕФ.

Перший План дій був розроблений за декілька днів до повномасштабного вторгнення, що затримало його імплементацію. Однак роботу було відновлено, і зосередившись на періоді 2023-2025 років, на змінах, спричинених вторгненням, 3 квітня 2023 року було проведено перше обговорення нового Плану дій за участю міжнародних організацій, німецьких партнерів та ромських активістів. Новий План дій вже опубліковано для публічного обговорення, опрацьовано більше 30 рекомендацій та критичних зауважень. Також ще триває підготовка подальших рекомендацій.

Прийнято спеціальну резолюцію з імплементації Ромської

стратегії 2030 для забезпечення прав та інтересів ромської спільноти.

Пан Михайло Спасов, Представник Уповноваженого з рівних прав і свобод прав національних меншин політичних та релігійних поглядів, зазначив, що сьогодні кожен українець бореться за Україну, незалежно від етнічної належності та підтримує Збройні Сили, незалежно від релігії чи мови.
Офіс Уповноваженого запустив третій проєкт щодо видачі документів членам ромської спільноти. Багато ромів не мають жодних документів або щонайменше не мають деяких критично важливих документів. Офіс веде моніторинг і збирає необхідні документи, щоб люди могли отримати відсутні документи.

Пані Валентина Золотаренко, ромська медіаторка, підкреслила, що роми стикаються з різними формами дискримінації на ґрунті етнічної належності, соціального статусу, статі, як всередині спільноти, так і в зовнішній комунікації – на роботі, під час отримання документів тощо. Крім того, потрібно вирішувати питання доступу до медичної допомоги. Через постійну дискримінацію, відсутність коштів і, в деяких випадках, документів, багато ромських жінок і дітей є особливо вразливими.
При розробці Стратегії і Плану дій важливо врахувати конкретні заходи, які забезпечать доступ до медичної допомоги, якість освіти для ромських жінок і дівчат, належне житло, політичну і громадянську участь та отримання документів. Важливо підсилити позицію медіаторів для сприяння взаємодії місцевих влад з ромськими спільнотами і зокрема враховувати проблеми ромських жінок і дітей та внутрішньо переміщених осіб.
Однак всі ці питання повинні вирішуватися поза Ромською стратегією, зокрема в програмах щодо відновлення України, а також на місцевому рівні.

Пані Елеонора Кулчар, голова Благодійного фонду «Благо», зосередилась на ситуації дітей і, зокрема, дітей-ВПО.

Благодійний фонд Blago протягом багатьох років професійно займається розвитком ромських дітей, розробляє дошкільні та шкільні програми, а також програми для батьків. Сьогодні ці програми також розроблені для внутрішньо переміщених осіб (ВПО).
Із лютого 2022 року багато ромів стали ВПО. На даний час більше 20 тисяч ромів у Закарпатті мають статус ВПО. Вони стикаються з проблемою доступу до соціального та тимчасового житла. Притулки не завжди приймають багатодітні ромські сім'ї або взагалі не приймають. Багато ромів навіть були змушені спати на вулиці.
У березні 2022-го року Благодійний Фонд "Благо" відкрив притулок в Ужгороді. Там передбачено безкоштовне проживання, харчування, освітні послуги, надання психологічної та юридичної підтримки. Вже більше 2500 ромів-ВПО проживали в цьому притулку. Нещодавно ще один такий притулок був відкритий у Закарпатті.
Також є проблема з доступом до ліків, освіти, медичних послуг та соціальних послуг для ВПО через відсутність документів, що посвідчують особу. Громадські організації намагаються вирішити ці проблеми, але цього недостатньо.
Роми також повинні бути частиною відновлення України. Особливу увагу слід приділяти освіті ромських дітей: розвиток дошкільної підготовки, будівництво дитячих садків та шкіл. Слід звертати увагу на працевлаштування (особливо тих ромів, які не мають вищої освіти), а також на спрощення системи документування.

Пані Євгенія Садовська (Рада Європи), наголосила про зроблений внесок Радою Європи відразу ж після початку повномасштабного вторгнення. Було проведено консультації з ромськими громадами та надано 9 грантів для ромського громадянського суспільства.
Також мали місце різні заходи з впровадження Ромської стратегії 2030 із залученням експертів Ради Європи. Ця стратегія обговорювались з понад 150 експертами та зацікавленими сторонами. Обговорення проводились на високому рівні в

Страсбурзі, а також на Закарпатті. Також є активні групи у 6 регіонах, які підтримують впровадження Ромської стратегії 2030.

Основні моменти обговорення

Пан Юрій Іваненко, президент Ромської ради України
За результатами опитувань, ставлення місцевого населення до ромів на деокупованих територіях змінилося. Об'єктами ненависті стали окупанти, але водночас роми продемонстрували єдність та бажання захищати свою батьківщину, що віталося більшістю. Рада ромів України об'єднує 46 місцевих громадських організацій та намагається активно впливати на місцеву та національну політику. Більшість лідерів громадських організацій є членами громадських рад при обласних і районних державних адміністраціях, є депутатами місцевих рад, послами культури та спорту.

- Що стосується Ромської стратегії та Плану дій для її імплементації, то ми бачимо позитивні зміни у ДЕСС (орган, відповідальний за імплементацію Ромської стратегії).

Для державних службовців це просто робота, але для нас – це життя. Ромські експерти повинні долучитись до роботи над Планом дій у регіонах та місцях, де живуть роми. Неможливо розробити план на довгий період в умовах війни. Ромів знищували за те, що вони хотіли жити на своїй землі і за підтримку своєї країни, за те, що вони є українськими ромами. Ми зараз є щитом Європи.

1) Що нам потрібно зараз: У зв'язку з децентралізацією, яка зараз відбувається в країні, є нагальна потреба в організації та проведенні місцевих заходах підтримки з метою впливу на політику для ромських спільнот у важких фінансових умовах.

2) Нам потрібні знання, навички, консультування та фінансова підтримка для команд ромських фахівців, які будуть сприяти реалізації місцевої політики щодо ромів у спільнотах, швидко реагувати на виклики війни, але при цьому враховувати специфіку регіонів та методи співпраці з місцевими органами

влади та взаємодіяти з органами виконавчої влади.

Пан Володимир Яковенко - Проблеми в різних регіонах мають певні особливості, але ромська спільнота сьогодні об'єднана як ніколи. Фактично в усіх наших виступах ми порушували однакові питання і маємо бачення щодо їхнього вирішення. Тому нам потрібна підтримка як з боку держави, так і з боку спільноти.

Пан Ігор Лоссовський висловив свою вдячність Центральній Раді німецьких сінті та ромів за організацію цієї конференції. Це дуже важлива подія для обговорення питань, пов'язаних з ромами. Це відмінна можливість для спілкування між урядовими агентствами, міжнародними організаціями та активістами ромського руху.
Нам потрібно змінити План дій для впровадження Ромської стратегії 2030, і ця конференція допоможе нам це зробити.

Панельна дискусія 2: Роми, Україна та Європейський Союз

Міжнародні інституції та організації, а також окремі країни підтримують Україну в боротьбі проти повномасштабного вторгнення Росії. Європейський Союз, Світовий банк або окремі країни, такі як Німеччина, є важливими дійовими особами, коли йде мова про просування рівноправності, інклюзії та участі ромів.
На панелі обговорюватимуть можливості підтримки ромів в Україні та їхні потреби, беручи до уваги важливість боротьби з антиромськими настроями, як зазначено в Стратегічній програмі ЄС для ромів щодо рівності, інтеграції та участі, а також досвід ромів у інших воєнних чи післявоєнних суспільствах, таких як Косово.

Модератор: пан Штефан Мюллер, Центральна Рада німецьких сінті та ромів

Пані Тетяна Стеф'юк, керівниця секретаріату Першого заступника голови Верховної Ради України, наголосила на різноманітті України. За даними останнього перепису населення, яке проводилось у 2001 році, більше ніж 22 % від 48 мільйонів населення України ідентифікували себе належними до етнічних спільнот і за не офіційними даними серед них близько 400 тисяч ромів.

Таке різноманіття збагачує культуру, але потребує виважених кроків у питаннях етнічної політики та інших рішень з метою збереження соціальної згуртованості. І це вимагає значних ресурсів, а зараз також обтяжується неспровокованою війною, яку веде Російська Федерація.

Україна потребує інституційного підходу до забезпечення прав національних меншин. Зокрема, це зроблено через прийняття Закону про національні меншини (спільноти), схвалення Концепції Державної цільової національно-культурної програми "Єдність у різноманітті" до 2034 року, яка розроблена на виконання цього закону, а також Ромської стратегії 2030.

Ромська тематика та питання національних меншин знаходяться у центрі уваги Верховної Ради. Нещодавно був проголосований законопроект, який стосується освітнього процесу під час дії воєнного стану. Також Україна наполегливо виконує всі зобов'язання, які стосуються прав національних меншин.

Завдяки програмам Ради Європи став можливий активний діалог між владою та ромськими активістами. Зокрема, була відзначена робота ромських медіаторів від МБО «Ромський жіночий фонд «Чіріклі». Важливо підкреслити, що роми повинні бути там, де приймаються рішення. Роми мають бути залучені до процесів розробки планів відновлення та реконструкції, брати безпосередню участь у процесі відбудови України.

Пані Ясмін Рая, заступниця керівника відділу Україна, Молдова, Чорноморське співробітництво, Федерального Міністерства закордонних справ Німеччини, підкреслила внесок Німеччини в Україну, включно з ромами.

Німеччина підтримує Україну не лише на політичному, а й на

всіх інших рівнях. Ми негайно надіслали гуманітарну допомогу в зв'язку з підривом Каховської ГЕС. Загалом Німеччина зробила другий за обсягом внесок допомоги Україні. Ми й надалі будемо це робити наскільки буде потрібно.
Роми є частиною українського суспільства, німецького суспільства та європейської спільноти. Вони борються пліч-о-пліч з іншими українцями проти агресора. Але ще й досі можуть зазнавати дискримінації.
Підтримка національних спільнот є важливою на шляху до євроінтеграції, і Німеччина підтримує Україну в цьому. Важливо продовжувати реформи, беручи до уваги досвід Європейського Союзу та окремих країн. Україна дійсно бере на себе дуже великі зобов'язання щодо покращення становища національних спільнот, включно з ромською спільнотою. Німеччина сприяє цьому і допомагає в проведенні освітніх та інших заходів.

Пані Габріела Храбанова, директорка Мережі ERGO, висвітлила загальні напрями діяльності Мережі ERGO, які також стосуються ромів в Україні та ромів, які покинули Україну. Важливо розуміти, що боротьба з антиджипсізмом є критичною, оскільки він є коренем дискримінації та виключення.

Також важливо залучати ромів до процесів прийняття рішень і розробку державних програм у всіх сферах. Роль громадянського суспільства дуже важлива. Мережа громадських організацій ERGO підтримувала ромів в Україні з початку повномасштабного вторгнення.

Процес приєднання до Європейського Союзу має великий вплив на захист прав ромів, і це також буде важливим для ромів в Україні.

Пан Ісак Скендері, директор «Голосу ромів, ашкалів та єгиптян Косово», розповів про можливі уроки для ромів з Україні, які були засвоєні ромами в Косово під час війни та в післявоєнний період.

Насамперед пан Скендері висловив свою підтримку та співчуття українцям, які щодня переживають збройну агресію, незалежно від етнічної належності.
Сьогодні у Косово представники ромської спільноти залишаються найбільш маргіналізованими представниками суспільства і стикаються з проблемами в доступі до освіти, медицини, працевлаштування й багато іншого.
Антиромські настрої у Косово виникають через незнання та брак інформації. І війна, звісно, поглибила ці процеси та погіршила становище ромів у Косово. Роми були виключені з багатьох сфер життя. Були випадки, коли поліція виганяла ромські сім'ї з їхніх будинків, були й смертельні напади на ромів. Також були насильницькі дії з боку військових.
У нас є свідчення, що сербські поліцейські змушували ромів вчиняти протиправні дії проти інших громадян. Після виведення сербських військ у 1999 році, ромів почали називати колаборантами та звинувачували у співпраці з сербами. Такі настрої підігрівались, зокрема, через фейкові новини про ромів. Збільшилося число нападів на ромів, разом з підпалами майна та вбивствами ромів, а багато ромських біженців так і не повернулися до Косово.
Люди мають право на правосуддя та правду, на репарації та справедливість. Ми маємо бути впевненими, що таке більше не повториться.

Пан Юліан Кондур (Міжнародна благодійна організація «Ромський жіночий фонд «Чіріклі», Україна), зазначив, що наближення українського законодавства до стандартів та вимог Європейського Союзу є вікном можливостей для побудови міцнішої держави, дотримання прав людини в цілому та розбудови системи соціальних послуг.
Здається, зараз складно будувати довгострокові плани. Плани тепер можуть бути тільки короткостроковими, коли радієш, що пережив ніч. Вчора ввечері були обстріли, але й це минуло.
Основними перешкодами для ромів залишаються проблеми з житлом та бідність. Наразі більшість ромів-ВПО знаходяться за межею бідності.

Надзвичайно важливо боротися з антиджипсізмом і відкрито говорити про нього та його наслідки.
Він наголосив, що незважаючи на повномасштабну агресію Росії та перешкоди й виклики для ромів, є і підстави для оптимізму, оскільки є вікно можливостей для побудови сильного суспільства, враховуючи, що Україна більш згуртувалася, роми стали активними та вже багато досягли.
Дуже важливо вирішувати питання на рівні політики, яка має виходити за межі Ромської стратегії 2030, оскільки є багато інших програм політик і стратегій. Він наголосив про необхідність обміркувати, як мотивувати людей повертатися до України, включно з ромськими біженцями. Це потребує кращої координації між різними міністерствами та іншими органами влади.
Ще один важливий момент –підтримка людей, які продовжують працювати на місцях. Це місцеві активісти та ромські посередники. Ми повинні збільшити потенціал людей, які працюють на місцях.

Пан Мирослав Горват, міський радник Ужгорода, насамперед наголосив, що Ромська стратегія 2030 дає можливість формувати порядок денний і важливо враховувати ситуацію на місцевому рівні, де фактично відбувається реалізація.
Нині, зокрема, відповідна ситуація в освіті та з працевлаштуванням є ще гострішою, і де потрібно задіяти більше заходів. Без освіти молодь не має можливості працевлаштуватися та отримати гідне місце роботи.

Основні моменти обговорення

Пані Юлія Кондур зазначила, що сьогодні історичний день, оскільки питання ромів порушуються на міжнародному рівні. Жодна програма ЄС не дає відповіді, як жити і розвиватися в умовах бомбардувань, замінованих полів тощо. Існує IPA фонд, який допомагає країнам-кандидатам будувати інституції. Україні потрібні гранти на розбудову інституцій та підтримку підприємництва.

Пан Ісак Скендері, у відповідь на запитання, як вирішувалося питання житла в Косово після війни, зазначив, що, по-перше, роми не були належним чином враховані в програмах реконструкції та житла, тоді все було зосереджено на матеріальному аспекті – лише будівництві житла. Бракувало того факту, що суспільні відносини теж слід було формувати заново. У результаті були побудовані так звані ромські гетто, будинки не надто високої якості та продуманого дизайну, призначені виключно для ромів.
Це свідчить про те, наскільки важливо залучати всі групи до процесу реконструкції, включно з ромами. Інакше нічого не буде побудовано або буде побудовано неправильно. Уряд, суспільство, міжнародне співтовариство та роми повинні боротися з негативними наративами та дискримінацією і водночас звертати увагу на позитивні приклади та ситуації, щоб зробити їх відомішими.

Панельна дискусія 3: Співпраця з громадянським суспільством

Громадянське суспільство є важливим учасником, який повинен завжди сприймати ромів як невід'ємну частину України та залучати їх до своєї діяльності. Громадянське суспільство має різними способами сприяти просуванню ромів як невід'ємну частину України.
Такі заходи можуть охоплювати різноманітні сфери та мають виходити за межі надання гуманітарної чи технічної допомоги – наскільки це необхідно.

Модератор: пан Джонатан Мак, Центральна Рада німецьких сінті та ромів

Доповідач: пані Наталі Томенко, АРКА: Очікування ромського громадянського суспільства
Ромське громадянське суспільство є рушійною силою в лобіюванні інтересів і прав різноманітних ромських громад

в Україні, особливо з початком війни. Роми мобілізували всі можливі ресурси з перших днів повномасштабного вторгнення Росії, щоб брати участь у політичному житті та відстоювати свою Батьківщину – Україну, допомагати цивільному населенню (в тому числі найвразливішим групам, таким як діти, жінки та люди похилого віку, зокрема на окупованих територіях), підтримувати фронт, відправляючи гуманітарну допомогу. І не варто забувати, що багато-багато ромів вступили до лав Збройних Сил України, щоб воювати з агресоркою Росією.

Розмірковуючи над першою рекомендацією щодо процесу документування, з початку війни наша організація «АРКА» за сприяння «Мережі допомоги жертвам нацистських переслідувань в Україні» змогла допомогти 120 ромам, які вижили. Ми почали записувати відео- та аудіосвідчення з ромами, які вижили та мають унікальний досвід свідків Другої світової війни та війни, що зараз триває в Україні.

Усі ініціативи, які були реалізовані з початку війни, стали можливими завдяки тісній співпраці з міжнародним громадянським суспільством, яке негайно відреагувало та запропонувало підтримку, наприклад, Фонд EVZ та Центральна Рада німецьких сінті та ромів.

Необхідно підкреслити кілька ключових моментів, які ми вважаємо необхідними та незамінними: по-перше, співпраця з громадянським суспільством має виходити за межі надання гуманітарної чи матеріальної допомоги – настільки, наскільки це необхідно. Ми також потребуємо співпраці та допомоги з боку міжнародного громадянського суспільства в інших сферах, таких як культура, молодіжне лідерство, права жінок, права дітей та розробка навчальних програм.

Ми, громадянське суспільство ромів, не хочемо, щоб до нас ставилися як до «чогось особливого» – ми хочемо, щоб нас сприймали як невід'ємну частину українського суспільства.

З досвіду інших країн, які пережили війни, надзвичайно важливо, щоб відбудова суспільства від самого початку охоплювала всі групи, включно з ромами. І ця інклюзія означає не лише те, що роми отримують вигоду від фізичної реконструкції, але й те, що нас сприймають як невід'ємну частину суспільства, що нас

цінують як частину нового післявоєнного наративу суспільства та України.
Також дуже важливо надавати особливу підтримку ромській молоді, яка втратила кілька років навчання з початком Covid-19, а потім повномасштабного російського вторгнення.
Ще раз хотілось би наголосити на кількох рекомендаціях міжнародній спільноті громадянського суспільства, які більш детально розкриті в позиційному документі:

- просування та документування позитивного наративу про ромів, які захищають Україну та підтримка налагодження міжкультурного діалогу;
- урахування потреб ромів на місцях під час надання фінансової та технічної допомоги українському уряду;
- при відновленні та реконструкції необхідно враховувати відсутність документів, що підтверджують право власності, та при можливій відмові з боку неромів долучати ромів до житлових програм;
- гуманітарні організації та волонтерські групи повинні повністю дотримуватися в своїй роботі підходу, заснованого на правах людини, зокрема на принципі недискримінації;
- країни, які приймають ромів-біженців з України, повинні розробити програми допомоги ромським біженцям, пропонувати мовні та освітні курси, а також забезпечити дітям відвідування шкіл.

Пані Катерина Ріц-Ракул, голова представництва Українського інституту в Німеччині, поділилась своїм досвідом з приводу того, що українці часто чують від німецького суспільства, що вони – «біла нація», яка ніколи не знала, що таке репресії. Але українці дуже добре знають, що таке репресії.
Україна також відома своїм сильним громадянським суспільством. У своїй роботі Український інститут намагається вносити багато різних перспектив. Минулого року в центрі уваги були кримські татари, але увагу буде приділено всім етнічним групам в Україні та долучено в проєкти, включно з ромами.
Важливо працювати над довгостроковими наративами, але дуже важливо збирати свідчення тих, хто пережив війну. Ці

свідчення повинні бути представлені з гідністю, і їхні голоси повинні бути почуті. Голоси ромів-свідків не повинні бути заглушені голосами більш впливових спільнот, як це було після Другої світової війни.
Роми повинні бути представлені в академічних колах. Слід публікувати наукові статті щодо ромських питань. Навіть голоси українців не завжди є почутими, а історії та голоси українських ромів не відображаються в багатьох аспектах.

Пані Анжеліка Бєлова, директорка Голос Ромні (Україна), описала роботу своєї організації, яка працює в переважній більшості регіонів України. З початку повномасштабного вторгнення Росії вони розподіляли гуманітарну допомогу, надавали багатоцільову грошову допомогу чи юридичні та психологічні консультації, створювали місця для дистанційного навчання дітей та евакуювали людей із Запорізької області.
Основна ідея та пропозиція для донорів і партнерів полягають в підтримці невеликих місцевих ромських організацій (особливо молодіжних), розвитку їхнього потенціалу, зміцнення команди та спроможності, просування ідеї налагодження зв'язків та співпраці між ромськими громадськими організаціями, враховуючи компонент посередництва. Адже саме місцеві організації найкраще знають місцевий контекст і можуть швидко реагувати на кризові ситуації на місцях.
А глобальний посил – фінансово підтримати Україну в реалізації Ромської стратегії 2030, яка містить найважливіші завдання для ромської громади. Він повинен бути зосереджений на таких аспектах:
1) Підтримувати освітні проєкти для дітей, тому що під час війни освіта всіх дітей в Україні знаходиться на низькому рівні, а більшість ромських дітей взагалі не мають до неї доступу.
2) Підтримувати заходи стосовно освіти жінок (враховуючи статеве виховання й репродуктивне здоров'я) та лідерства жінок. Ромські жінки також стикаються з дискримінацією всередині громади.
3) Підтримувати заходи щодо поліпшення умов життя ромських громад, які є неприйнятними в Закарпатській, Львівській та

Дніпропетровській областях.

Доктор Андреа Деспот, директорка фонду EVZ, зазначила, що співпраця з ромами українського походження завжди була на порядку денному Фонду EVZ, а не лише з лютого минулого року. Проте з лютого 2022 року Фонд ще більше залучає ромів з України.
Становище ромів є стратегічно та структурно важливим питанням, тому зараз як ніколи необхідно сприяти покращенню становища ромів через гуманітарну допомогу. Це те, чим займається EVZ Foundation, але EVZ також підтримує молодих людей та активістів через програму стипендій з 2016 року.
Тепер важливо вийти за межі цього драматичного часу і подумати про те, як реально і структурно інтегрувати ромські громади в країні, коли йдеться про освіту, коли йдеться про рівну та справедливу участь, коли йдеться про розширення можливостей, коли йдеться про справжнє надання можливості ромським громадам.
Є багато можливостей для справжньої співпраці, і ця подія сьогодні дає можливість слухати та вчитися.

Пані Анна Гус, керуюча директорка SODI International
SODI працює у 18 країнах, враховуючи глобальний південь і так званий глобальний схід, зосереджуючись на безпосередній роботі з місцевими організаціями в ряді сфер, таких як розширення прав і можливостей громадянського суспільства маргіналізованих груп, протидія дискримінації, сприяння їхньої участі в економічній, соціальній та політичній сферах. Ці заходи завжди поєднуються з розбудовою потенціалу партнерських організацій.
SODI керується підходом «Роми для ромів», коли ми підтримуємо ромські організації, організації самі визначають свої потреби, тобто що вони хочуть реалізувати на місцях, ці організації мають право на самопредставництво, а ми забезпечуємо цикл управління проєктами.
SODI працювала в Україні до повномасштабного вторгнення з

ромами як в Україні, так і в інших країнах.
Тепер SODI пропонує використати поточну динаміку та інвестувати в розширення можливостей ромів та членів ромських громад.

Основні моменти обговорення

Пан Володимир Яковенко зазначив, що декілька років тому Ромський освітній фонд покинув країну, а ромська програма Фонду «Відродження» була закрита. Вони залишили прогалину, коли йдеться про підтримку ромів в Україні, яку мають заповнити інші учасники.

Пан Вадим Матюшенко нагадав, що є потреба підтримувати молодих ромських активістів та заохочувати ромів, які є представниками влади на місцевому рівні. Це мотивує інших і руйнує негативні стереотипи в цілому. Ще одним важливим аспектом є сприяння правової допомоги в справах про злочини на ґрунті ненависті проти ромів.

Пан Микола Бурлуцький заявив, що громадський контроль над гуманітарною допомогою для ромів необхідний для того, щоб ця допомога доходила до кінцевих бенефіціарів.

Наступні ромські неурядові організації з України були присутні на конференції:

1) Молодіжна ромська громадська організація “Молодіжна агенція з адвокації ромської культури “АРКА”;

2) Ромський жіночий фонд “Чіріклі”;

3) Міжнародна громадська організація ромів “Кетане”, Ромська Рада України”;

4) Благодійний фонд “Нове покоління”;

5) Закарпатський обласний благодійний фонд “Благо”;

6) Громадська організація Харківське національно культурне товариство Ромен;

7) МГО “ТЦПК “Романо Тхан”;

8) Об’єднання ромських жінок “Голос Ромні”;

9) ГО “Правозахисний ромський центр”;

10) Закарпатське Обласне Ромське Об’єднання “РОМАНІ ЧЕРХЕНЬ” (“РОМСЬКА ЗІРКА”);

11) Громадська духовно-просвітницька організація “ЧАЧІМО”;

12) Черкаська обласна громадська організація “РОМАНІ РОТА”.